

הדף היומי

מסכת כתובות - דף ב'

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת
לע"נ גיטל מלכה ע"ה בת הר"ר אשר אנטשיל ז"ל

עיונים על הדף

מסכת כתובות

יש ספק ספיקא, ספק תחתיו ספק שאינו תחתיו ואף אם תחתיו באונס אינה נאסרת. ותיקנו שיבא לברר בבי"ד, אף על ספ"ס.

ועי' בתוס' (ד"ה שאם), שלדעת ר"ת, עיקר התקנה הייתה מחמת אשת כהן וקטנה, אולם לא פלוג בשאר נשים. ועוד יישבו שלדעת רש"י, אמנם באשת ישראל זה ספק ספיקא אם נאסרת ואין לתקן מחמת כך תקנה. אולם היות וכבר תיקנו לאשת כהן וקטנה, כבר אמרו שיבא לברר בבי"ד אף על ספ"ס, שע"י שיבא לבי"ד יתברר העניין כראוי.

הפנ"י נוקט, שעיקר יום הנישואין, ידעו חז"ל שכך היה מימות עולם, ביום חמישי, משום דברי הגמ' לקמן (ה'): שאלמנה נישאת בחמישי ונבעלת בשישי כיון שנאמרה בו ברכה לאדם "ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ" (ועיי'ש בגמ'). רק אמרה המשנה את עיקר מה שתיקנו חז"ל, לגבי טענת בתולים שיום הראוי לנישואי בתולה הוא יום רביעי. ולכן לא נזקקו לומר טעם ביום הראוי לנישואי אלמנה, שהרי הוא היום הראוי מימות עולם. וכתבו רק את התקנה המחודשת.

וכך דקדק את דברי רש"י, שכתב (ד"ה בתולה) תקנת חכמים היא וכו'. ועמדו הקדמונים על דברי רש"י, מה בא לחדש ולומר, הרי אלו דברי המשנה שיש קנת חכמים לנישואי בתולה וכו'. נקט הפנ"י, שרש"י אומר "בתולה נישאת ליום הרביעי תקנת חכמים היא שתנשא ברביעי", זה עיקר התקנה, לשנות מיום הנישואין הידוע שהוא ביום חמישי. ואילו אלמנה אין כאן תקנה אלא חזרה למקור, ופשוט לש"ס שנישאת ביום חמישי.

נושא היום: תקנת יום הנישואין. הגעת הזמן. טענת אונס בגט.

לפי הטעם המבואר במשנה, היות ומתקנת עזרא, בי"ד יושבים בימים ב' וה', **בעקבות כך תיקנו חז"ל**, שבתולה נישאת ביום הרביעי, שאם יהיה לו טענת בתולים, ישכים ביום ה' לבי"ד. **ואלמנה** נישאת ביום חמישי.

אמר רב יוסף בשם רב יהודה בשם שמואל (למסקנא), **תקנת** נישואין לבתולה ביום רביעי, משום שישכים לבי"ד. **ואם מצד** הרי"ה יכול לישא אף ביום א', כאן שיקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהיה הבעל טורח להכין סעודה ג' ימים, ולא יכול לשאת ביום א'. **ומעתה**, אמנם והדין שאם הגיע הזמן שקבעו להינשא, ועדיין לא נישאת, מתחייב הבעל מזונות, ואף יכולה לאכול בתרומה (אם הוא כהן). **אולם** כאשר הגיע הזמן ביום א', ולא יכול לישא מחמת תקנת חכמים שתינשא ביום רביעי, אינו מתחייב במזונות. **וכן** אם מתעכב מלישא

מחמת חולי שלו **או** שלה **או** מחמת שפירסה נדה. **ויש שהסתפק בנידון**, הבעל לא מתחייב במזונות, כאשר העיכוב מחמת תקנת חכמים. מה הדין כאשר הוא חולה. **ואם הדין**, שמתחייב במזונות. מה הדין כאשר **היא חולה**, האם יש לו טענה שמצידו אין עיכוב, או שאומרת לו נסתחפה שדהו. **ואם יש לה טענת נסתחפה שדך**, מה הדין **שפירסה נדה**,

בשעת הרגילות לוסתה, ודאי אינה יכולה לטעון שנסתחפה שדהו. **אולם שלא בשעת הרגילות**, האם אומרים נסתחפה שדהו, או שיש רגילות שנשים משנות ווסתן.

לדעת רב אחאי, מלשון המשנה שאמרה "הגיע הזמן ולא נישאו", מורה על עיכוב מחמת האשה, שנאנסה ולא יכולה להינשא מחמת חולי או שינוי ווסת, ומבואר שמתחייב במזונות.

אולם לדעת רב אשי, כל עיכוב שמחמתה האשה, לא אוכלת, ורק עיכוב שמחמת הבעל לא אוכלת. והלשון "נישאו", נכתב אגב הרישא שעסקה באשה.

עיכוב מחמת אונס בגט, **דעת רבא** שהגט חל, ואין טענה לאונס. **נתן גט שיחול לאחר יב' חודש אם לא חוזר**. ומת בתוך הזמן, אינו גט. **מוכת**, אם חלה, על אף שזה אונס, הגט חל. **דוחה הגמ'**, הגט אינו חל, ומה שאמרו "מת" לחדש שאין גט לאחר מיתה. **אמנם**, דין זה שאין גט לאחר מיתה, אפשר ללמוד מהאומר הרי זה גיטך אם מתי וכו', שלא הועיל כלום. **אולם כאן התנא חידש**, שלא נאמר כדברי רבי יוסי, שזמן הגט מוכיח עליו, ואין זה נקרא גט לאחר מיתה.

אמר שהנט יחול מעכשיו, אם לא יבא תוך יב' חודש, ומת, הגט חל. **ומוכיחה הגמ'**, א"כ אף בשאר אונסים. **דוחה הגמ'**, שבשאר אונסים אין ראייה שהגט יחול, שאפשר שרק לגבי מיתה הגט חל, כיון שכוונתו שיחול מיד, כדי שלא תיפול ליבום אם ימות.

אמר לעדים שיתנו את הגט אם לא יגיע תוך ל' יום. והגיע ביום ה', לפתח העיר, **ולא מצא** מעבורת לחצות את הנהר, **וצעק** ראו שבאתי. **פסק שמואל** שלא נקרא שבא, והגט חל. **מבואר** שאין טענת אונס בגיטין. **דוחה הגמ'**, אולי יש טענת אונס, באונס גמור. וכאן הוא הזיק לעצמו, היות וזה דבר שכיח שלא שייך לעבור את הנהר.

מסכת כתובות, השניה הנלמדת בסדר נשים, בסדר הנקבע ללמוד ב"דף היומי". כפי שהארכנו בהקדמה לסדר נשים ותחילת מסכת יבמות, כתב הרמב"ם בהקדמה לפרוש המשניות, וסדר נשים היה לו להתחיל במסכת כתובות, מחמת שהוא הענין קשור לקידושין ונישואין. והאריך הרמב"ם בעקבותיו רבותינו הקדמונים, מדוע התחיל התנא לסדר את מסכת יבמות ראשונה. ועי' בעיונים על הדף לתחילת מסכת יבמות מה שהתבאר.

אולם לשיטת המאירי סדר הלימוד שונה. ולדעתו סודרו המסכתות הראשונים בענין האישות, והם קידושין כתובות. אחריו באו ענייני הפירוד לחיים והמתים, והם גיטין ויבמות, ואח"כ נלמדו סיבות הפירוד לחיים סוטה וכו'.

אולם עדיין צריך להבין וללבן, אמת, הייתה סיבה להקדים מסכת יבמות לתחילת סדר נשים, כפי שכבר התבאר בארוכה במקומו. אולם עדיין יש להבין, מדוע הוקדמה מסכת כתובות לקידושין, הרי לאחר שמקדש אדם אשה ובא לישא, כותב כתובה. ואמנם נחלקו האם לארוסה יש כתובה, אולם קי"ל שלארוסה אין כתובה, א"כ מדוע הוקדמה מסכת כתובות לקידושין.

וגראה שקושיא זו הוקשתה למלאכת שלמה, כאן בהקדמה למשנה, ונקט, היות ומסכת יבמות עוסקת בקנין היבם את היבמה, ולמדנו בפרק רבן גמליאל, שאמנם היבמה נקנית בביאה, אולם מתקנתו של רב שאין מקדשין בביאה, אף תיקנו שיבמה נקנית במאמר קודם לביאה. זהו תקנה דרבנן, ואף כתובה היא תקנה דרבנן, דקי"ל שתיקנו לאשה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה (ולא כפי שיטת ר"ג שסובר שכתובה דינה מהתורה), לכן התחיל אף את ענייני האישות בתקנה דרבנן של כתובה. ואף הפרק הראשון הוא בתקנת חכמים שבתי דינים יושבים, ותקנת שקדו וכו' כפי שיתבאר בעז"ה בהמשך הפרק.

ענייני המסכת

מסכת "כתובות" נקראת בפי הלומדים "ש"ס קטן", בעקבות ריבוי הנושאים הנלמדים במסכת זו שהם שורשיים ועיקריים להרבה דברים שהתבררו במקומות אחרים.

מסכת זו כוללת ברובה יג' פרקים. ועיקר ענייני המסכת כפי שכתב המאירי בהקדמתו, סובב לבאר העניינים שבין אשה לבעלה. הן בענייני האישות הבא אחר קידושין, בנישואין וחופה, כתובה ותוספת, וטענת בתולים. הן בדין וטענות הבאין לאחר נישואין, כדון נכסי מלוג שלה, ומציאתה ומעשי ידיה. ובכלל כל דין וזכות שיש לו עליה, הן בחייה הן לאחר מיתתה. וכל דין וזכות שיש לה עליו הן בחייו הן לאחר מותו. אם בגובינת כתובתה, אם במזונותיה ושאר דברים. וכן עניינים שבין אשה לבעלה, בענייני איסורין, כמדיר את אשתו או שמדירתו. וכן כשנשביית או נחבשה ביד גוים, על אי זה צד אסורה ועל אי זה צד מותרת. וכן דין קנס של אונס ומפתה ומוציא שם רע. וכן תנאים שבשעת שידוכין או שכתב קידושין, על אי זה צד מתקיימים, ואי זה מתנאים שבינו לבינה צריך להזכיר ולהתנות, ואי זה מותנה מאליו, אפילו מן הסתם. ואי זה אין תנאי מועיל בו. וכן מי שכנס את אשתו ונמצא טעות ביניהם, כגון שנמצאו עליה מומין, או נדרים או שהיא מוכת עץ וכיוצא באלו, כיצד הוא הדין. וכן על אלו דברים יוצאת שלא בכתובה, ועל אלו כופין אותו להוציא. וכיוצא בדינים אלו עם שאר דינין המתנגלים עמהם.

תקנת יום הנישואים מחמת "טענת בתולים".

והאם תיקנו יום המיועד לנישואין גם לאלמנה?

במשנה מבואר, תיקנו יום נישואין לבתולה, היות ואם יש לו טענת בתולים, יעמוד ויטען מיד בבי"ד למחרת. ולא רצו שתקרר דעתו וימחל, שהרי אם זינתה תחתיו הרי היא אסורה לו. ומתוך שיבא לבי"ד יתברר הדבר. עוד מבואר במשנה שיש יום הראוי לנישואי אלמנה, יום חמישי. אולם לא מבואר הטעם כלל.

וקושיא זו הוקשה לפנינו, אולם קדמו הרמב"ן, ונקט, שלא נזכר הטעם באלמנה, שאין זה "תקנה", אלא כעין מעלה בעלמא, שאמרו או מחמת ברכה שנאמרה לאדם ביום השישי, ועל טעם זה אפשר לחחול. וכן שישהה בבית ולא יצא למלאכתו. ואם אינו יוצא למלאכה הרי יכול להינשא בכל יום.

רק בבתולה נזכר הטעם ליום הראוי לנישואין, כיון שבבתולה התקנה נועדה לעיקר הדין, משום טענת בתולים שיבא לבי"ד. ואמנם אם נאנסה אשה שהיא תחתיו אינה נאסרת, רק בתולת כהן, ובקידוש פחותה מבת ג' יום אחד (כמבואר לקמן ט'. ויתבאר בעז"ה במקומו), כתב הרמב"ן, שלכן רש"י דקדק לכתוב "ומתוך שיבא לבי"ד יתברר הדבר", ואף באשת ישראל שמא ברצון. אולם הרמב"ן נשאר בצ"ע על טעם זה, מאחר שבגמ' התבאר שזה ספק ספיקא שלא אסורה.

ובריטב"א ביאר, שזה גופא הטעם של התקנה של יום הרביעי, שהרי באשת כהן וקטנה פחותה מבת ג', יכול ישא בכל יום, שאם יש לו טענת בתולים, נאסרת עליו מיד. שהרי זה ספק אחד, ורק תיקנו יום הרביעי לאשת ישראל גדולה, שבה